ego

ego

Maandblad van en voor jongeren, uitgegeven door het

HUMANISTISCH THUISFRONT,

no. 9 – januari 1963

Redactie-secretaris:
G. Das.
Lothariuslaan 70, Bussum

Redactie:
Jan Brouwer,
Kitty van der Hage-Rens,
Jan Dassen,
Rudi Jans,
Rob van Kamp.

Abonnementsprijs *f* 4,— per jaar
voor niet-militairen
beneden 25 jaar;
f 6,— per jaar
voor boven-25-jarigen.

Losse nummers 50 cent

Militairen ontvangen het blad
op aanvraag zonder betaling.

Administratie-adres
voor betalende abonnees en
advertenties:
Uitgeverij Buytenveldert,
Wildernislaan 35, Apeldoorn.
Postgiro 1024035.

Bank: Amsterdamse Bank,
bijkantoor Apeldoorn.

Administratie-adres
voor militaire abonnementen:
Humanistisch Thuisfront,
Lothariuslaan 70, Bussum.

Bij de voorplaat:

Een foto, om wankelend geloof te ondersteunen: twee katjes in een zonnige straat.
Echt: onder de sneeuw maakt het voorjaar zich gereed.

Hoor en wederhoor

In het vorige nummer is door ons aangekondigd dat wij in 1963 graag het leven in de militaire dienst aan de orde willen stellen. Het verheugt ons dat we zo snel in staat zijn om met de inlossing van deze belofte te beginnen.

De dienstplichtig sergeant R. Jans stuurde ons een artikel in waarin hij het leven in de dienst en vooral de sfeer van de dienst kritisch onder de loupe neemt. Wij zijn blij dat we dit artikel kunnen plaatsen. We weten nl. dat er door veel militairen uitgebreid over dit punt wordt gekankerd. Toegevende dat dit gekanker soms een gezonde uitlaatklep kan zijn, geloven we toch niet dat we er op den duur met elkaar veel wijzer van worden. De manier waarop R. Jans de zaak aan de orde heeft gesteld is kritisch en opbouwend tegelijkertijd en daarom o.i. van veel waarde.
Wij hebben echter gemeend ook in deze zaak het hoor en wederhoor te moeten toepassen. Immers alleen hij die bereid is de argumenten ter ener zijde en ter ander zijde te overwegen heeft een kans tot de kern van het vraagstuk door te dringen en daardoor mee te helpen aan het ontstaan van oplossingsmogelijkheden.
We hebben daarom het artikel van R. Jans voorgelegd aan de Luitenant-Kolonel J. D. Backer, Hoofd van het Bureau Voorlichting, Vorming en Psychologische Oorlogsvoering van de Generale Staf.
We zijn dankbaar dat Luitenant-Kolonel Backer deze zaak de moeite waard heeft gevonden en een artikel voor Ego heeft willen schrijven dat dus als een antwoord moet worden gezien op het artikel van R. Jans.
Wij plaatsen daarom deze beide artikelen in dit nummer direct naast elkaar. De redactie van Ego vindt het een eer dat een dergelijk gesprek in ons blad mogelijk is.

Wij weten dat er onder onze lezers wel zullen zijn die de opmerking plaatsen: Wat zijn ze toch braaf bij Ego, een dienstplichtig militair lucht zijn hart en natuurlijk moet daar dan een artikel van een officier van de Generale Staf naast. Die lezers hebben gelijk, wij hechten weinig waarde aan een eenzijdige onbraafheid. Het hoor en wederhoor is een principe van ons blad dat we reeds herhaaldelijk hebben toegepast en dat we ook in den vervolge zullen blijven hanteren. Wie daar bezwaar tegen heeft zoeke zijn geluk gerust elders.
Overigens kunnen onze lezers ook zelf aan dit gesprek deelnemen. Wie meent een waardevolle bijdrage te kunnen leveren nodigen wij gaarne uit de pen op te nemen. Hij schrijve dan echter ook op een behoorlijk niveau, eenzijdig gekanker verdwijnt bij ons in de prullemand.
Wij hopen dat ook de bestuurders van de Stichting Volk en Verdediging deze artikelen onder ogen komen. Ook hun mening over een en ander zullen we graag publiceren.

In dit nummer komt ook een beschouwing voor van André van der Louw, getiteld 'Jantje zag eens pruimen hangen'. De lezers zullen bemerken dat het een zeer kritisch artikel is t.a.v. enkele maatschappelijke vraagstukken. Om het met zijn eigen woorden te zeggen: André van der Louw heeft een mandje met rot fruit bij elkaar geplukt en al plukkende hier en daar ook een schop uitgedeeld aan de fruittelers. Omdat we weten dat vrij veel jongeren soortgelijk op de maatschappelijke vraagstukken reageren meenden we goed te doen dit artikel te plaatsen. Maar ook hier hebben we het gevoel dat we het daar niet bij kunnen laten. We zijn natuurlijk niet klaar als we wat rot fruit bij elkaar gezameld hebben. De redactie van Ego stelt zich dan ook voor om in de loop van het nieuwe jaar nog uitvoeriger terug te komen op enkele van de door André van der Louw aangesneden punten.
Voorlopig zouden ook de lezers er eens hun gedachten over kunnen laten gaan. Als dat werkelijk zou gebeuren, zou dit nummer van Ego niet vergeefs zijn verschenen.

Jazz kent onbegrensde mogelijkheden

'In de klassieke muziek laat de componist je maar een zeer beperkte vrijheid van interpretatie, in de jazz zijn de mogelijkheden om een bepaald stuk op je eigen manier te arrangeren en te spelen onbegrensd. Dat persoonlijke, individualistische aspect is voor mij altijd het belangrijkste geweest, zo zelfs dat ik wel eens het gevoel heb dat ik het veel fijner vind om jazzmuziek te maken dan er naar te luisteren.'

Dat zegt Boy Edgar, de leider van Boy's Big Band, het enige grote orkest dat op het ogenblik in de gelegenheid is voor de radio pure moderne jazz te spelen.

De formering van dit orkest, in december 1960, betekende de come-back van een man die al een jarenlange carrière als jazzmusicus en arrangeur achter zich had. In 1933 begonnen als trompettist in de toen zeer bekende amateurband 'The Moochers', werd hij in de jaren vlak voor de oorlog sterk beïnvloed door grote Amerikaanse mu-

BOY EDGAR

sici als Coleman Hawkins, Benny Carter en pianist Freddy Johnson, die in die tijd regelmatig in Amsterdam speelden.

Na de oorlog speelde hij eerst nog in de orkesten van Piet van Dijk, Wally Bishop en Kid Dynamite, om gaandeweg meer arrangeerwerk te gaan doen, onder meer voor Dolf van der Linden en de Ramblers. In 1955 zei hij het vak voorlopig vaarwel, tot men hem eind 1960 vroeg een paar arrangementen te schrijven voor een big band van Nederlandse topmusici, die maar voor één concert gevormd zou worden.

Hij repeteerde zijn arrangementen met deze band en ten slotte leidde Boy Edgar het orkest tijdens dit Vrije Volk-jazzconcert. De reacties waren zo enthousiast dat de VARA besloot de zaak te continueren, waardoor voor het eerst sinds mensenheugenis in Nederland een big band in staat werd gesteld zich voor de radio uitsluitend met jazz bezig te houden.

Natuurlijk duurde het enige tijd voor de band een eenheid ging vormen: 'Toen ik begon met dit stel was er een diepe kloof tussen de radiojongens en de jazzjongens rond de Diamond Five. De ene groep zei: 'Die modernisten kunnen hun instrument nauwelijks vasthouden.' en de andere groep beweerde: 'Die oude knapen kunnen geen muziek maken.'

Het probleem is dat de radio nu eenmaal bepaalde minimumeisen aan technische volmaaktheid stelt en daarom kunnen we niets beginnen zonder geroutineerde musici als Tinus Bruyn (eerste altsax) en Wim Kuylenburg (eerste trompet), die de basis van de meeste commerciële radio- en TV-orkesten vormen.

Geleidelijk aan is die kloof overbrugd en zie je dat de jongens uit de periferie een geweldige bewondering krijgen voor iemand als Tinus Bruyn, terwijl deze er met geen mogelijkheid toe te krijgen is zelf een solo te nemen, zolang er nog een altist als Herman Schoonderwald in de band zit.'

'Je moet hierbij bovendien niet vergeten dat 'de oude jongens' van de Ramblers in hun jeugd ook alleen maar jazz wilden spelen. Later hebben ze maatschappelijke verplichtingen gekregen en zijn ze noodgedwongen commercieel werk gaan doen, waardoor ze inderdaad verstard zijn. Het gekke is nu dat diezelfde mensen, als ze eenmaal in mijn orkest zitten en vrijuit mogen spelen, zich weer helemaal als jazzmusici gaan gedragen, na repetities blijven praten, plaatjes draaien enzovoort.

Je moet je eens voorstellen wat het voor iemand als Marcel Thielemans betekent om op een zondagmiddag voor een heel klein honorarium helemaal naar Amsterdam te gaan om daar op een jazzconcert te spelen. Als je deze mensen de vrijheid geeft, gaan ze vanzelf weer fijn spelen. Op deze manier zijn er uit de beschikbare Nederlandse radio-musici zeker twee of drie hele goeie big bands te vormen.'

Boy Edgar is van mening dat ook bij big band werk de solist een ruime mate van vrijheid toekomt: 'Ik heb de opvatting dat je iemand geen acht maten maar bij voorbeeld twee chorussen solo moet geven. We combineren de improvisatie van een solist met klankkleuren van het orkest; beide zijn even belangrijk. Met de beperkte repeteertijd die we hebben kunnen we ook geen al te ingewikkelde arrangementen gebruiken; wat we doen is bijna het tegenovergestelde van wat Kenton destijds deed. Ik zou haast willen zeggen dat we in een georganiseerde jam-session big band en kleine combo trachten te combineren.'

Financieel is het in Nederland voor een big band wel zeer moeilijk om te blijven bestaan: 'Op het ogenblik trachten we, naast ons radiowerk, op zoveel mogelijk concerten te spelen, al was het alleen maar om beter ingespeeld te raken. Het probleem is echter dat, zelfs met onze zeer lage honoraria, de meeste jazzclubs ons eenvoudig niet kunnen betalen. We zouden graag een tournee door Nederland maken, maar dat is alleen mogelijk met regeringssubsidie. Daarvoor zou echter eerst de overheid ervan moeten worden overtuigd, dat ook moderne jazz een vorm van kunst is, die net als opera, ballet en toneel financiële steun verdient.'

BERT VUIJSJE

Griekenland anders

Het was al donker toen we de weg van Gevgelija naar de Griekse grens afliepen. We waren nog in Joegoslavië, maar boven ons stond de hele Griekse mythologie in de sterren geschreven en onder ons trilde de grond al zacht van de ingehouden kracht van Plato en Arstoteles, van Euripides, Sophocles en Aischylos.

En toen wilden we niet meer! We hadden genoeg van de cultuur. We hadden al zoveel gezien en we waren zo moe en zo vies. De zee en het strand, ja die wilden we. En bergen en de zwartgroene pijnbomen. Zon en schaduw, ja, en mensen, veel mensen.

Maar geen Plato, geen Socrates, alsjeblieft geen Akropolis, geen Olympia, geen Epdavros. Zelfs Delphi niet. Griekenland anders.

't Is moeilijk om in gebrekkig Servokratisch en verward Duits een analfabete Joegoslaafse douanier ervan te overtuigen dat je visum heus niet verlopen is, als er duidelijk staat dat je nog zestien dagen te goed hebt. Maar er zijn gelukkig ook veel Joegoslaafse douaniers die wél kunnen lezen en we kwamen dus niet in 't gevang.

Bij Leptokaria was het 43 gr. C. op de weg. In de ijle schaduw van de enige boom in de buurt lag een kind urenlang te kreunen van ellende. Ook Grieken zijn niet van asbest.

Twee dikke mannen reden joelend op een klein rank ezeltje. Ezels! Hebt u ze weleens gezien? Mooi, he? Lief, he? Hebt u ze wel eens horen balken? 'Balken' is op zich zelf al een bespottelijk woord, maar als je bedenkt welk huiveringwekkend geluid het moet beschrijven, wordt de Nederlandse taal een aanfluiting.

Als een ezel gaat... eh... balken, begint hij met een schelle fluittoon, als van een naderende sneltrein, maar dan vals. Die toon klimt en zwelt, tot hij explodeert en overslaat in het angstaanjagende hijgende gekerm van een gemarteld mens, een wezen in doodsnood en dat dan vele malen versterkt en metalig echoënd tegen de bergen. Het is een geluid zó vol van ellende dat het je maag, lever en nieren doet schrompelen en je het angstzweet op het voorhoofd brengt. En ten slotte eindigt het beest met een akelig hol gehoest, dat nog gauw even je ruggemerg bevriest. Voor wie één maal zo'n kreng zijn bek heeft horen opendoen zijn de griezeligste geluiden van een spookhoorspel alleen nog maar kinderlijk en belachelijk.

Bij zo'n temperatuur lokt de Aegeïsche Zee sterker dan de weg naar Athene. Op het strand werden we van alle kanten gewenkt en geroepen, maar daar Grieken als ze je willen laten komen een gebaar maken alsof ze een vlieg van hun buik jagen, hadden we het eerst niet door. Gebarentaal is trouwens toch een raar ding en lang niet internationaal. Als de zigeuners in Griekenland willen aanduiden, dat ze honger hebben — en jij er maar iets aan moet doen — wrijven ze met de zijkant van hun hand zó hard over hun buik, dat je elk ogenblik verwacht ze in twee helften uiteen te zien vallen. Enfin, we begrepen ten slotte dat we moesten komen.

Het hoofd van de familie waarbij we terecht kwamen bleek een tekenleraar uit Athene te zijn. We mochten onze kleren in zijn tenthuisje achterlaten en na het zwemmen mee-eten. We droegen ons deel aan de maaltijd bij door brood, kaas en fruit op tafel te leggen. De man sprak vlot Duits, want hij had in de oorlog in Wenen gestudeerd.
Een onaangename bijkomstigheid, vonden wij, maar die werd in zijn ogen weer goedgemaakt doordat, naar hij zei: '... de democratie dan toch maar in Griekenland geboren was!' O zo. En

toen kregen we het. Homerus, Plato, Socrates. Aischyleuriphocles. 'En wat gaan jullie dan wel zien in Griekenland? Toch zeker de Akropolis? En Epidavros, Delphi, Olympia? En...' Gastvrijheid genieten brengt zijn plichten mee. Doodgoede mensen stoot men niet voor het hoofd. En bovendien had hij gelijk. 'Griekenlands grootsheid' en zo. Maar de zee dan? De zee en het strand en de olijfbomen en de mensen? 'Geen tijd, geen tijd: Delphi, Akropolis, Epidavros, Sophocleuriplatoteles...' Nee, dank u.

In Lárissa vertelde een jonge Griekse matroos met zijn arm in een doek ons, op een terrasje dat het hele dorpsplein besloeg, dat het in Rotterdam, waar hij een paar dagen tevoren zijn arm had gebroken nog zulk slecht weer niet was, eigenlijk. Wij hoorden de lijkgrauwe golven van de Noordzee zelfmoord plegen op de kille pieren van IJmuiden en sprongen haastig op. Naar het Zuiden! Liftend voor ons leven! In een met Mach 3 voortrazende vrachtwagen — de gemiddelde snelheid in Griekenland is Mach 2,8 — bereikten we Athene. Heet, duur, lelijk, druk. En iedere Griek aan wie je de weg vroeg zei meteen 'Akrop...' Als je hem dan snel het zwijgen oplegde, probeerde hij: 'Epidav...' Gaat u vooral naar Athene. U kunt er onder andere de Akropolis bezichtigen.

De dorpjes in de bergen in de omgeving van Labiri, op de noordkust van de Peloponnesos, zijn die dorpjes waar over u altijd in reisimpressies hebt gelezen, maar die u nooit zelf hebt kunnen vinden. Wel Delphi natuurlijk en de Akropolis en Olympia. Maar voor die dorpjes heeft niemand tijd en de inwoners hebben nu juist iets anders.

Twee hobbelige keistraatjes, haaks op elkaar, op het trefpunt van een piepklein pleintje. 's Ochtends om zeven uur zit de hele mannelijke bevolking al op de drie terrasjes te wachten op de zonsondergang van 's avonds negen uur. Allemaal, behalve de advocaat — ja, die hebben ze ook! — in zijn donkere, rechtstreeks op straat uitkomende kamertje en de priester die in soutane het plafond van het oude, in restauratie zijnde kerkje staat te witten.

Over de spoorbaan rijdt een man op een paard. Er komt toch nooit een trein langs en op de weg moet je nog wel eens een auto ontwijken. Dus ook voor ons de spoorbaan maar, als we weer opstappen.

Labiri is een heerlijke plaats om te slapen. Dat kost voor 2 personen vijftien drachmen voor één nacht. Voor twee nachten ook vijftien en voor drie nachten... vijftien en een bord sperciebonen in olijfolie en 2 tomaten toe. Maar voor dit tarief voor arme zwervers, geheel volgens de Griekse variant van de relativiteitstheorie, moet je niet bij de baas van de camping — café — combinatie zijn, maar bij de dochter des

huizes. Ze is lelijk maar lief en heet Despina.

In een bos stonden een paar houten hutjes. Alles was doodstil, bevangen door die zuidelijke middaghitte, die door het onvermoeide schrille snerpen van de cicaden alleen nog maar zwaarder wordt en stiller.

Plotseling zagen we een bosnymf. Ze was gekleed en stond de was te doen, maar het was toch een bosnymf. Nu doken er uit de hutjes mensen op, de siësta werd onderbroken door deze twee indringers en het nu bekende vliegenvegen begon. We kwamen. Onder het genot van zo'n walgelijk zoet, hels sterke kop Turkse koffie kletsten we over vakantie, hitte, het loon van een Griekse veldwachter en de obligate groepsfoto, waaraan je niet ontkomt als je je ook maar even met een fototoestel vertoont.

De bosnymf heette Katina, naar een eilandje in de buurt. Een klein jongetje had een cicade gevangen en kwam hem ons laten zien, maar toen hij zijn hand opende vloog het dier haast weg. De bosnymf nam hem over — even dacht ik dat ze hem zou laten vliegen — toen brak ze met een resoluut gebaar beide glanzende gazen vleugels af. Ze maakten een geluid alsof een dun perkamenten lampekapje scheurde. Het beestje viel op de grond en tolde daar snorrend rond. Op ons geschokt, protesterend 'OOOOOchhhhh' — even nutteloos als de daad — keek iedereen ons verwonderd aan. Wat nou weer? Die vreemdelingen toch! Spoedig daarna stapten wij op. Dag bosnymf. Den Doolaard zei het al: 'Grieken zijn geen goden'.

Patras is een fijne stad, want er is niets te zien en je kunt er voor je laatste drachmen heerlijk eten, als je weet waar. En fijn vissen in de haven, niks vangen, omringd door dezelfde jongetjes die je in alle Joegoslaafse en Griekse havens omringen om mee te mogen vissen. Ze volgen je langs de hele kust, altijd dezelfde vieze, bijdehandte kleuters, die schuchter beginnen te helpen en je ten slotte geheel tot toeschouwer weten te degraderen.

Op de Atrevs, de nachtboot naar Italië — een goedkoop, griezelig, zwart, slagzijmakend wrak — kwamen we tussen een dek vol Franse meisjes terecht. Ze waren erg moe, net als wij, maar zij hadden alles gezien: Delphi en de Akropolis en Epidavros. En ze wisten alles van Plato, van Socrates, van Sopheuromeraischytoteles.

Ik benijdde ze zeer en besloot dat ik toch nog eens naar Griekenland moest, om Delphi te zien, en de Akropolis, Sparta en Olympia. Voor het strand en de pijnbomen, de vrachtwagenchauffeurs, de terrasjes en de dorpjes in de bergen zal ik dat jaar dan geen tijd hebben.

RUDY BREMER

De Overval

TYPISCH ENGELSE REGISSEUR

MAAKTE TYPISCH

NEDERLANDSE SPEELFILM

De overval van 8 december 1944 door de gezamenlijke Friese KP's op de Leeuwarder gevangenis is sedert enkele weken in het middelpunt van de belangstelling gekomen door de verfilming van deze verzetsdaad in een produktie van Rudolph Meyer, onder regie van Paul Rotha, naar een idee van dr. L. de Jong. Dialoogregie en een van de hoofdrollen had Kees Brusse. Andere hoofdrollen: Rob de Vries, Hans D. Culeman en Piet Röhmer; montage: Robert Kruger.

Wat is er nog niét geschreven over 'De Overval'? Wie er nog niet van weet leest geen dag- of weekbladen, luistert niet naar de radio, kijkt geen televisie en gaat niet naar de bioscoop. De 'overvallers' van '44 — onder aanvoering (toen als nu) van P. G. Oberman — hebben veel (zij het late) publiciteit gekregen. Te veel misschien. De massacommunicatiemedia hebben ons — achttien jaar na dato — sterk emotioneel betrokken bij de werkelijkheid van 1944 en de actuele realiteit van 1962. Wij zien de film nu als een (semi) documentaire.

Maar hoe zullen andere, buitenlandse bioscoopbezoekers tegen deze film aankijken? Het feit, dat het filmverhaal waar gebeurd is, zal hen nauwelijks interesseren. De Fransen bij voorbeeld met hun grote en goede verleden als verzetsfilmers. Een dergelijke — voor Nederland artificiële — objectiviteit werkt als een vergrootglas en laat ons alle kwaliteiten en fouten als onder een microscoop zien.

Het verhaal van de overval is vrijwel op de voet gevolgd. Dat impliceert natuurlijk een keuze uit de vele gebeurtenissen en het pleit voor de film dat die keuze goed en sober is gemaakt. De grote lijn van de opzet en uitvoering komt er duidelijk in naar voren. De protagonisten van weleer hebben aan het scenario dan ook hun goedkeuring gehecht en we kunnen het dan ook beschouwen als een 'geautoriseerde' film.

De gebeurtenissen, de actie en de handeling zijn dus waarheidsgetrouw. Dat is acceptabel want op het witte doek doen ze ook geloofwaardig aan. Maar wie zijn de mensen achter deze overval geweest? Bert Haanstra — de man die in eerste instantie was aangezocht voor de verfilming — had het juist hiérop willen gooien. Rotha — de documentairist-par-excellence — heeft zich niet willen verdiepen in de karakters achter de gebeurtenis.

Daarvoor zijn vele redenen aanwijsbaar. Eén ervan zou tijdgebrek kunnen zijn. (de premièredatum was al vastgesteld voor de opnamen begonnen!)

Hoe het ook zij — daardoor is een spannend en homogeen maar weinig emotioneel of geëngageerd beeld van de gebeurtenissen in die decemberavond van de hongerwinter ontstaan. De hoofdrollen blijven als het ware marionetten. Zeer capabele marionetten weliswaar, die ons doen vergeten dat zij geen wezenlijk karakter hebben, maar niettemin marionetten.

Sterk punt

Hoe ervaren de Fransen dus deze film niet alleen als een actiefilm, maar ook

als een menselijke, typisch Nederlandse film? Misschien wel door het feit dat er duidelijk in de film tóch nog veel Nederlanders op klompen lopen? Het gebrek aan individuele karakters is tevens het sterke punt in de film. Alhoewel decor en plaats van handeling vaak zeer typisch Nederlands zijn, worden de hoofdfiguren veralgemeniseerd zodat alles evengoed in Frankrijk, China of Italië had kunnen spelen.

Misschien maakt dit de film dan ook bijzonder exportabel, want in hoeveel Amerikaanse films (b.v.) zien we achter de actie ook levende karakters?

Daarom doen de kleine technische fouten in de film er ook betrekkelijk weinig toe, alhoewel het toch storend is te zien dat de Duitsers in '44 een vrachtauto gebruiken die pas in 1945 met onze Canadese bevrijders het noordelijk deel van ons land binnenreed.

Tegenover deze dramaturgische bezwaren staan (voor de Nederlandse film) grote pluspunten; de dialogen zijn uiterst natuurlijk, verstaanbaar en geserreerd. Vooral Hans Culeman (als SD'er Gründman) levert een formidabele prestatie: mede dank zij zijn dialoog is zijn rol vrijwel de enige die diepgang krijgt.

Veel credit hiervoor moeten we ongetwijfeld toekennen aan Kees Brusse, die ervoor heeft gezorgd dat filmacteurs nu eens niét met kunstmatig duidelijke of onverstaanbaar natuurlijke stemmen praten. Dat belooft — mede met zijn ervaring bij de produktie van deze film — veel goed voor zijn volgende film, die al in de pen is.

Al met al blijft deze film ongetwijfeld de beste Nederlandse speelfilm van na de oorlog (en misschien wel van daarvoor). Maar tot nog toe was het predikaat 'beste Nederlandse speelfilm' voor de buitenlandse markt nauwelijks goed genoeg en hoe het ook zij, dat is en blijft een belangrijke toetssteen in onze filmproduktie, wil zij volwassen worden en niet in 'rififi' ten onder gaan.

HENK J. MEIER

Volk en verdediging

WAAR ZIT DE KLOOF?

Wij weten allemaal, dat het leger pas in functie komt, als het mis gaat. Omdat wij er van minister tot metselaar en van generaal tot gemeen soldaat op hopen, dat het nooit zover zal komen, kost het ons moeite doorlopend voor ogen te houden, dat het leger in vredestijd van evenveel waarde is als op het moment, dat het actief wordt.
Wij worden hierbij geholpen door alle (loyale) publiciteitsmedia. Wij lezen het dagelijks in onze kranten, horen het dikwijls over de radio, zien het op de televisie. Als wij zelf nadenken, concluderen we het uit het nieuws: Onze defensie-inspanning heeft zin.

Trouwens, als wij dat niet geloofden, zouden wij dat bij verkiezingen duidelijk kunnen stellen. Maar het pacifisme heeft weinig invloed, wij verklaren ons duidelijk voor het in stand houden van een krijgsmacht.
Toch zit er iets scheef in de verhouding leger-volk.
Eind augustus van het afgelopen jaar is in Den Haag de stichting 'Volk en Verdediging' opgericht. Haar leuze is de kloof te dichten tussen burgerij en krijgsmacht. ZKH Prins Bernhard, bij de krijgsmacht geen onbekende, is regent van de stichting. Hieruit valt te concluderen, dat de kloof, waar hij ook zit, officieel wordt erkend. Dit geeft mij de moed ervan uit te gaan dat er inderdaad iets mis is.
Als ons volk nu bij herhaling en langs democratische weg heeft gekozen voor het in stand houden van een defensieve macht, kan de kloof tussen het volk en deze macht niet het gevolg zijn van het niet willen erkennen van de noodzaak van die macht.
Als er dus iets mis is, zit dat ergens anders. Wat heeft het volk op de krijgsmacht tegen, een krijgsmacht, die het zelf wil?
Niet het ver verwijderde en in vredestijd moeilijk te concretiseren doel, maar de manier waarop de verantwoordelijke mensen zich op dat doel werpen, zou wel eens oorzaak van de kloof kunnen zijn.
Zo kent iedereen de 'affaires', die bij talloze ochtendbladlezers misnoegen en vooroordeel hebben veroorzaakt over de manier waarop met de miljoenen wordt omgegaan. Zij hebben mede de publieke opinie bepaald over het praktische, het bedrijfs-economische beleid, maar het zal de defensieleiding niet moeilijk vallen hiertegenover een veelheid van positieve verworvenheden te plaatsen. De 'affaires' lijken mij nauwelijks bepalend voor het ontstaan van de kloof.
Wat zou de gemiddelde burger antwoorden, wanneer hem gevraagd werd zijn mening over het leger te geven? Hij zou iets zeggen over de noodzaak, iets over het vele belastinggeld, maar wetend, dat hij daar zelf voor gekozen heeft, zou hij als voornaamste grief wel eens iets kunnen laten vallen over de sfeer, die van het hele defensie-apparaat afstraalt. Een sfeer van bureaucratie, maar vooral van tucht, hardheid en discipline.
Toch zou hij misschien opgetogen verhalen uit zijn diensttijd ophangen en vergeten te zeggen, dat de mens geneigd is mooie dingen te onthouden en bittere ervaringen te vergeten. Maar misschien vergeet hij dat niet en herinnert hij zich de ellendige sleur van het aftellen van de nog voor de stompe boeg liggende dagen. En misschien zegt hij alleen maar, dat hij het voor geen geld nog eens zou willen meemaken.
Dat laatste zal desgevraagd elke dienstplichtige zeggen over de tijd, die hij achter de rug heeft. Zijn ervaringen zijn vers, hij kan met voorbeelden komen, maar men zal hem er op wijzen, dat voorbeelden niet representatief zijn. Maar niemand kan ontkennen dat dit de mening is van die gemiddelde dienstplichtige, representatief voor zijn tienduizenden lotgenoten.
Hoeveel invloed heeft de dienstplicht op de verhouding leger-volk? Hoever werkt het leven in militaire dienst door in de mening, die het volk, voorgelicht door zijn dienstplichtigen, is gaan huldigen over het militaire apparaat?
Hierover zijn geen statistische gegevens, zodat degene, die er iets over wil zeggen, dit niet kan staven. 'Volk en Verdediging' zal moeten proberen hierover meer te weten te komen. Pas dan zal ook het volgende getoetst kunnen worden aan de werkelijkheid. Ik geef het nu slechts als mijn visie van die werkelijkheid.

De dienstplichtigen en burgers, die ik naar hun mening over het militaire apparaat heb gevraagd zijn niet representatief, maar essentieel blijft, dat zij zonder uitzondering de sfeer van de krijgsmacht verwerpen.
Zij zijn van mening, dat aan de dienstplichtige militairen geen ideaal wordt meegegeven. De diensttijd is voor de meesten een aaneenschakeling van nutteloos bestede dagen. Hun offer, bijna zeshonderd van zulke dagen wordt niet (openlijk) gewaardeerd. Soms zelfs hebben zij het idee, dat zij niet meer dan getolereerd worden.
Misschien is het helemaal niet zo, maar vele, vele mensen geloven dit. De vaders en moeders thuis stemmen op partijen, die onze verdediging primair stellen. Toch hebben zij, met de jongens in de kazernes, weinig waardering voor de militaire dienst. Hoe kan dat dan? Het dagblad Trouw noemt in een hoofdartikel als een van de oorzaken van het mislukken van de campagne tot het werven van meer beroepspersoneel het klimaat in het leger.
De potentiële beroepsmilitairen laten zich dus mede afschrikken door het klimaat. Dienstplichtigen ook, maar zij moeten toch. Misschien vallen zij daarom sneller over de sfeer. Klimaatverbetering kost immers geen geld, dat kunnen zij dus eisen.
Zo vallen zij over het nogal gechargeerde onderscheid tussen rangen en standen, tussen meerdere en mindere. Een onderscheid, dat ook, wanneer het niet terzake doet, tot in de finesses wordt gehandhaafd (groetplicht buiten de kazernes). Zij begrijpen ook niet, waarom zij in hun kantines als enige alcoholhoudende drank bier kunnen krijgen, terwijl hun meerderen, vaak ook dienstplichtig, in hun kantines alles kunnen krijgen. Het is hun niet uitgelegd, waarvoor dat nodig is en hoewel zij vaak een bewonderenswaardig vertrouwen kunnen opbrengen voor de niet nader uitgelegde beweegredenen van hogerhand, lukt het ook wel eens niet. Dan klagen zij, dat zij worden gediscrimineerd, zonder dat men de moeite neemt uit te leggen waar de redelijkheid ervan zit.
Zij vragen zich ook wel eens af of het strikte handhaven van de discipline nu wel altijd zo noodzakelijk is. Zij zien dat er mensen zijn, die de orde handhaven, niet om de orde, maar om het handhaven.
Vele dingen zijn hem onduidelijk, onbegrijpelijk, komen hem onlogisch of zelfs oneerlijk voor, maar de mensen die het hem duidelijk zouden kunnen maken zijn zo ver weg, zo hoog, daarmee komen ze pas in aanraking als het te laat is.

Dan komt het moment dat hij denkt: als het jullie niet meer interesseert wat ik denk, kan het mij ook niet meer schelen wat jullie denken. Hij laat zich willoos meedrijven op de stroom. Zijn individualiteit bewaart hij voor het weekeinde, evenals zijn initiatief en zijn werklust. Hij ziet er geen been in iets méér te doen dan van hem verwacht wordt, gaat nog minder doen en brengt het op den duur niet verder dan dat wat hem wordt afgedwongen.
Zo verdrinkt hij langzaam, maar heel zeker, in een moeras van indolentie, wordt gebracht waar men hem hebben wil, door de angst (voor straf) en niet door de overtuiging, dat het zinvol is wat hij doet en dat het gewaardeerd wordt.
Is het dit totale negativisme, dat, via de dienstplichtigen overslaat op het volk en een bepalende factor wordt voor de publieke opinie?
Wanneer dit zo is, zal men dan de moed kunnen vinden een aantal fossiele tradities, die onze jeugd alleen nog maar aan het lachen maken, te doorbreken? Niet door een fris briesje, maar door een orkaan die alle spruitjeswalm meeneemt?
Het lijkt me voor Volk en Verdediging de moeite waard, dit eens nauwkeurig na te gaan.

RUDI JANS

Antwoord op 'Waar zit de kloof?'

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

In het artikel 'Waar zit de kloof' gaat Rudi Jans een heel eind met de analyse van het zo moeilijke maar toch ook zo belangrijke probleem van de verhouding tussen volk en krijgsmacht. In het artikel worden tal van vragen gesteld. Men zegt wel eens: 'de vraag stellen is haar beantwoorden'.
De schrijver doet dit ook want al redenerend over de vraag gaat hij via een logische gedachtengang een heel eind in de richting van de oplossing. Dat er desalniettemin nog vragen open blijven is begrijpelijk omdat hij daarvoor over veel meer gegevens zou moeten beschikken. Het zijn deze vragen die ik zal proberen te beantwoorden.

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

Ten rechte stelt de schrijver mijns inziens dat de zogenaamde 'affaires' waarmede hij bedoelt de kwestie-Van der Putten, de kritiek op het aankoopbeleid e.d. nauwelijks bepalend zijn voor het ontstaan van de kloof tussen volk en krijgsmacht. Uiteraard hebben deze 'affaires' wel invloed op de publieke opinie maar over het algemeen weet het publiek toch duidelijk te onderscheiden dat deze kwesties geheel in het politieke vlak liggen en dat deze zich niet afspelen in de dienst zelf en rond 'Jan Soldaat'.

Een eerste concrete vraag wordt in het artikel gesteld wanneer schrijver zijn betoog vervolgt en tot de slotsom komt dat de mening van de gemiddelde dienstplichtige representatief is voor die van duizenden van zijn lotgenoten.
Hij vraagt zich dan af: 'Hoe werkt het leven in militaire dienst dóór in de mening, die het volk voorgelicht door zijn dienstplichtigen is gaan huldigen over het militaire apparaat?' De schrijver voegt er dan aan toe dat hierover geen statistische gegevens bestaan en dat de Stichting Volk en Verdediging hier meer over te weten zou moeten zien te komen.

Ik geloof dat hier de spijker wel behoorlijk op de goede plaats wordt geraakt. 30.000 beroepsmilitairen en 60.000 dienstplichtigen vertellen dagelijks of wekelijks hun verhaal over de militaire dienst aan een, twee, drie of meer mensen in hun omgeving.
Iedere twee maanden komt er een nieuwe lichting op en zwaait er één af. Een goed deel van ons volk stroomt op deze wijze door onze krijgsmacht en zij allen vertellen hun verhaal over de dienst, continu en overal tot in de kleinste uithoek van ons land.

Met de schrijver ben ik het eens dat hieromtrent geen statistische gegevens ter beschikking staan. Dit wil echter niet zeggen dat de zaak nimmer is onderzocht. Een diepere analyse wees inderdaad uit dat de invloed, door schrijver verondersteld, zeer groot is. Bovendien kon nader worden ontleed *wat* nu eigenlijk de kern was van het verhaal dat de militair naar buiten brengt over de dienst.

Dat gaat voor een deel over de opleiding en de oefening waaraan hij heeft deelgenomen, voor een deel over de verzorging, het eten en de ontspanning

door luit.-kol. J. D. Backer, Hoofd van het Bureau Voorlichting, Vorming en Psychologische Oorlogsvoering.

maar voor het belangrijkste deel gaat zijn verhaal over de sfeer, de onderlinge verhouding met kader en kameraden in het dagelijks leven van de militaire dienst. En die sfeer nu, zegt Rudi Jans deugt niet en alle burgers en militairen die hij naar hun mening daarover heeft gevraagd verwerpen die sfeer zonder uitzondering.

Deze uitspraak zou ik gaarne willen bestrijden want hierover bestaan wél gegevens en die bevestigen die uitspraak niet. Een goed deel van ons volk weet wel degelijk een aantal positieve dingen in het leger te onderkennen en elementen als 'karaktervorming', 'discipline', 'kameraadschap' en dus 'de sfeer' zijn belangrijke factoren voor deze opinievorming geweest.

Daartegenover staat natuurlijk ook een aantal dat negatief oordeelt maar hun aantal is beslist in de minderheid en van een 'zonder uitzondering verwerpen' is geen sprake. Trouwens de vele particuliere initiatieven, het medeleven met onze troepen in Nederlands Nieuw Guinea, de rapportages over de oefeningen in binnen- en buitenland spreken een andere taal.

Niet afgedaan

Hiermede is de zaak natuurlijk niet afgedaan. Want de groep die negatief reageert is er — al is zij veel kleiner dan schrijver meent — en die mogen wij niet negeren.
Zij hebben hun mening toch niet uit de lucht gegrepen.
In het leger is men gaarne bereid de hand in eigen boezem te steken en te zoeken naar diepere oorzaken om — zo nodig — verbeteringen aan te brengen.

De diepere oorzaak van een negatieve reactie op de sfeer in het leger zit hem — zoals schrijver ook vermoedt — veelal in de sterk-hiërarchische indeling van het leger en in de discipline. Beiden zijn onverbrekelijk verbonden aan een leger dat voor zijn taak berekend wil zijn. In het verleden zijn er wellicht overwinningen bevochten door legers die uiterlijk leken op een horde (Djengis Khan, Israël), inwendig heerste er echter een strenge discipline zonder welke de overwinning nimmer zou zijn bevochten. Vele nederlagen kunnen tot het gebrek aan discipline worden teruggebracht, met als gevolg verlies aan mensenlevens, materieel etc.

Leiderschap

Aan discipline zit onverbrekelijk vast het geven van goede leiding. Hiervoor nu zijn leiderseigenschappen nodig.
Niet iedereen bezit die. In het bedrijfsleven schreeuwt men om goed leidinggevend personeel, ook in het leger is daaraan grote behoefte. In ons militieleger nu moet veel leiding worden gegeven door dienstplichtigen die gezien de diensttijd daarvoor slechts een korte opleiding kunnen ontvangen.

Door een zorgvuldige selectie en een grote aandacht bij de opleidingen zowel van beroeps- als dienstplichtig personeel voor het aankweken van leiderseigenschappen wordt getracht het maximale te bereiken. Door instelling van het Studie Centrum voor Militair Leiderschap worden alle problemen verbonden aan het leiderschap nog eens met de officieren en onderofficieren in een 3-weekse cursus behandeld.

De tendens van deze cursussen moge blijken uit de volgende citaten uit de rede van ZKH bij de opening van dit centrum:

'Wat nu is de juiste mentaliteit van een leider? Twee elementen daarvan wil ik onder uw aandacht brengen. Ten eerste zal de militaire leider een innerlijke bereidheid moeten hebben om zijn ondergeschikten zowel als zijn gelijken en

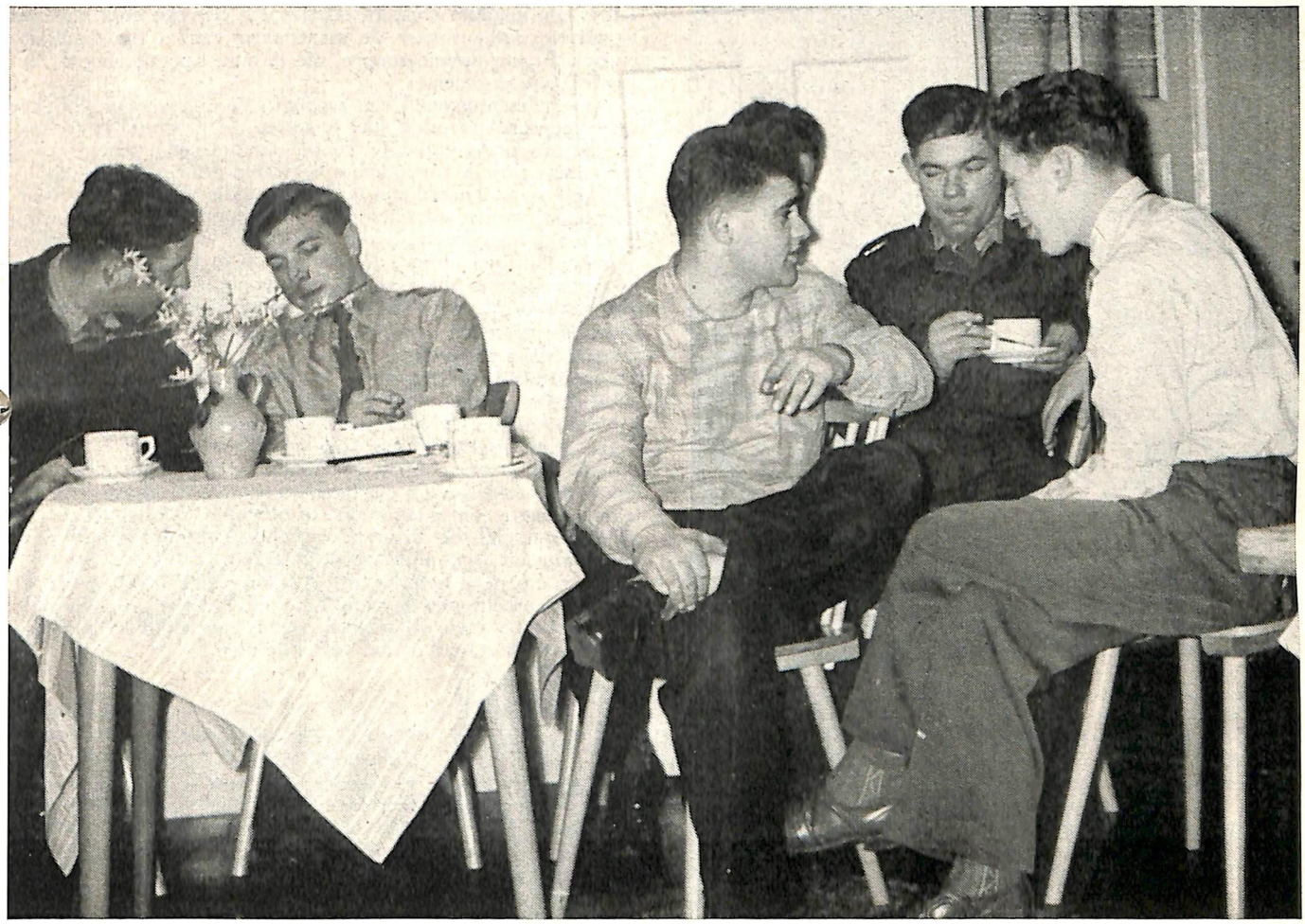

meerderen te verstaan. Ten tweede moet hij een innerlijke geneigdheid bezitten tot voorlichting van zijn ondergeschikten.'

Ik geloof dat dit toch wel aantoont dat in het leger de door Rudi Jans gestelde problemen niet uit de weg worden gelopen en veel wordt gedaan om ze op te lossen. Het toont ook aan dat de door hem beschreven reactie van vele dienstplichtigen 'als het jullie (meerderen) niet meer interesseert wat ik denk, kan het mij ook niets meer schelen' een onjuiste is. De interesse voor de soldaat is er wel degelijk en vormt het kenmerk van goed militair leiderschap. In opleiding en vorming is dus deze interesse het uitgangspunt.

Wij proberen dus tot een goed leiderschap te komen. Niet door een orkaan zoals Rudi Jans voorstelt (om de spruitjeswalm te verjagen) maar wel door een frisse wind. Wij prefereren de frisse wind omdat met een orkaan niet alleen de walm maar ook het hele huis kan worden weggevaagd en daar is het niemand (ook Jans niet) om begonnen.

Veel wordt dus gedaan aan de vraag 'Hoe leer ik leiding geven?' Maar nu zou ik met een vraag willen komen die Rudi Jans niet stelt maar die elke soldaat zich zal moeten stellen. 'Hoe leer ik leiding aanvaarden?'

Ligt daar niet het tweede kernpunt waaraan wij niet mogen voorbij gaan? Want willen wij elkaar werkelijk verstaan dan dient er een twee-richting verkeer te zijn, van boven naar beneden maar ook van beneden naar boven. Als dat er is is het vraagstuk goeddeels opgelost.
De voorbeelden die Rudi Jans aanhaalt om aan te geven dat de krijgstucht tot uitwassen leidt worden bij het behandelen van deze vragen van ondergeschikt belang. Toch wil ik daar nog een slotopmerking over maken.

De krijgstucht berust op de Wet op de krijgstucht die door de volksvertegenwoordiging is goedgekeurd. Die tucht is geen uitvindsel van een aantal meerderen die haar creëren en hanteren op eigen gezag.

De groetplicht buiten de kazerne is er in de eerste plaats om de verbondenheid en niet de ondergeschiktheid tussen de militairen tot uitdrukking te brengen.

Als er in de soldatenkantines sterke drank zou worden verkocht zouden velen daarvan een gepast gebruik maken, maar er zouden er ook velen zijn die de weelde niet zouden kunnen verdragen.

Bovendien ben ik er zeker van dat het ongelimiteerd verkopen van sterke drank in deze kantines voor een aantal leden van de volksvertegenwoordiging aanleiding zou zijn om de Minister te verzoeken daar onmiddellijk een eind aan te maken.

De zaken liggen niet altijd zo eenvoudig. Bij de soldaten niet en bij hen die leiding moeten geven niet. Een goede verstaanshouding en — ik herhaal: van beide kanten — kan veel van mogelijk onbegrip tot klaarheid brengen. En deze klaarheid zal inderdaad volk en krijgsmacht nader tot elkaar kunnen brengen.

Jantje zag eens pruimen hangen

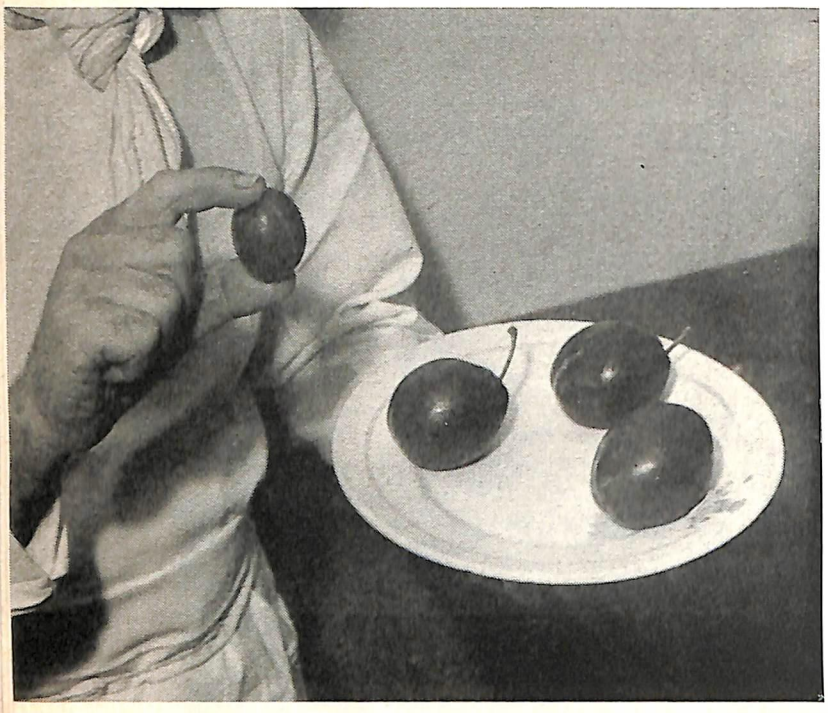

Dit is een negatief stuk. In elk geval is het een stuk van een negativist. Althans naar de maatstaven van al die zichtbare en onzichtbare pressiegroepen, die in onze samenleving de belegen lakens uitdelen.

Deze hebben namelijk een aardig foefje uitgevonden om al te vérgaande critici buiten spel te zetten. Je beschuldigt ze eenvoudig van negativisme. Je kunt je dan ontslagen achten van de verplichting op de ingebrachte bezwaren ernstig in te gaan.

Zo doorgeredeneerd zijn al diegenen, die verschraalde waarden, dode vormen, uitgeholde tradities en onwaarachtige leuzen trachten te analyseren, te kijk te zetten of aan te vallen, zonder onmiddellijk een nieuwe levensfilosofie te kunnen aandragen, papieren nozems, die voor de maatschappij gevaarlijk worden geacht. Terecht, want dat zijn ze ook. Gelukkig zijn ze dat, want misschien kan hun onvrede toch de bron zijn waaraan iets waardevollers ontspringt.

Natuurlijk is daartegenover het beeld van de positivist gecreëerd. Dat is degeen die de maatschappelijke spelregels aanvaardt, er zich in elk geval niet tegen verzet en bereid is 'straks' — dat duurt dan altijd erg lang — de 'fakkel' over te nemen. Late beloning voor zijn zwijgzaamheid en zijn gehoorzaamheid. Het ziet er niet naar uit dat later dit soort fakkeldragers bereid is met graagte een andere code te hanteren, die het risico met zich brengt, dat die zo zuur verdiende lichtpunten hun weer vroegtijdig uit de handen wordt geslagen.

Het is dus geen botertje tot de boom dacht ik. Maar aan de vruchten herkent men de stam. Laat ons dan wat pruimen plukken van de boom zo volgeladen. Het is een willekeurige keuze uit een verpletterend aantal verschijnselen.

HET EERSTE PRUIMPJE. Een voorbeeld van in ere gehouden maar in wezen verschraalde waarden. Een — overigens vrij verlicht — rooms-katholiek tijdschrift voor jonge mensen heeft onlangs een aantal antwoorden gepubliceerd op de vraag: 'Waarom bij een serieuze verkering geslachtsgemeenschap voor het huwelijk niet toegestaan zou zijn.' Die antwoorden variëren naar toon maar niet naar inhoud.

Men wil een oude waarde — de onthouding vóór het huwelijk — in ere houden. Feitelijke situatie is dat een groot deel van de jeugd wél seksueel verkeer heeft voor het huwelijk en daarop maakt de katholieke jeugd geen uitzondering. Zelfs na aftrek van de grootspraak blijven mij daarvan o.a. uit mijn diensttijd voldoende indrukken (uit gesprekken) over.

Dat is acht jaar geleden en ik dacht dat men in dit opzicht sindsdien alleen maar vrijer was geworden. Nu is het zeker reëel om binnen de bestaande vrijheid de verantwoordelijkheden af te perken. Maar een formeel kerkelijk verbod is natuurlijk geen antwoord.

Ik zou me wel een kerkelijk gébod kunnen voorstellen: zich onafgebroken, dag en nacht en niet aflatend bezig te houden met het verschijnsel, dat de door haar gehekelde zaken in de hand werkt: de woningnood.

De woningnood, dat is mijn TWEEDE PRUIMPJE. Men is wel zo fijngevoelig geweest om bij het tot stand komen van de miljoenste woning na de oorlog niet al te veel champagneflessen open te rukken. Daarvoor is de woningnood en ellende van honderdduizenden een té schrijnend en té openlijk schandaal. Ik ken in mijn omgeving (misschien is die erg Goois bepaald) geen leeftijdsgenoot, die er niet op de een of andere manier door getroffen wordt. De fatale gevolgen zijn overstelpend en gevarieerd.

Ik mag zelf onderhuur-slachtoffer zijn met twee kamers en een keuken (en verder niets) voor honderd zestig gulden (exclusief). En ook al moet mijn vrouw er voor bijwerken, wij zijn nog veilig onder de pannen.

Maar er zijn treffender voorbeelden van de resultaten van onze fraaie naoorlogse woningpolitiek. Bepaalde stromingen hebben het woord 'bezitsvorming' in hun vaandel geschreven omdat zij weten dat niets de mens zo conservatief maakt als het gevoel 'bezitter' te zijn.

Het streven schijnt met succes bekroond te worden. Jonge mensen, die zo langzamerhand gaan beseffen dat zij wel nooit meer voor een normaal huurhuis in aanmerking zullen komen, zijn in arren moede beginnen te sparen voor een koophuis.

En wat zien we? Dank zij het intelligente regeringsbeleid worden die gespaarde bedragen van jaar tot jaar gemakkelijk overtroffen door de gestegen bouw- en grondkosten.

Het is een geldontwaarding — alleen aannemers, makelaars en speculanten worden er beter van — die haar weerga niet kent. Er is dan ook geen groepering in Nederland, die als de tribune meekijkt, zijn hoofd niét schudt bij zoveel woningnood.

Deskundigen leggen ons vervolgens fijntjes uit dat de verkrotting van de oude woningen en het binnen enkele jaren aanspoelen van de naoorlogse geboortegolf op de woningmarkt tot nog ernstiger toestanden zullen leiden.

Maar in werkelijkheid gebeurt er niets dat echt perspectieven biedt.

Ondanks alle leuzen als een politiek voor een 'gezond gezin' en wat dies meer zij. Dit jaar 15 mei zijn er verkiezingen en we moeten maar weer goed luisteren. En ons goed herinneren dat nog niet zo lang geleden een regering werd weggestemd om haar a-sociale bouwbeleid. Om redenen van politiek-tactische aard werd dezelfde club wéér in het zadel gezet om haar vrolijke flodderwerk verder ongewijzigd voort te zetten.

Dat brengt mij bij het VOLGENDE PRUIMPJE. Ik mag er eigenlijk niet te lang op kauwen want Rudi Jans is mij in EGO gelukkig voor geweest.

Hij gelooft dat deze en dergelijke praktijken de democratie uithollen. Prof. Samkalden antwoordde en verwierp — naar mijn idee terecht — het referendum, de rechtstreekse kiezersuitspraak over één belangrijke zaak als middel

om de belangstelling voor de politiek te activeren.

Maar we hadden van deze politicus toch een suggestie mogen verwachten hoe we dan wél de kloof kunnen overbruggen tussen parlementsleden en normale stervelingen. Hij moet zich toch ook zorg maken om het feit, dat niemand — enkele opvallende uitzonderingen daargelaten — zich werkelijk betrokken acht bij de grote en kleine beslissingen, die op het Binnenhof genomen worden.

We moeten toch tot elke prijs trachten te voorkomen dat er op een noodlottig en toekomstig ogenblik een nieuwe meute van gedesinteresseerden prooi wordt van nieuwe machtswellustelingen en autocraten, al of niet extreem à la Hitler. Ik heb weinig sympathie voor systemen waar de vrijheid op enigerlei wijze aan banden wordt gelegd. Maar we mogen niet vergeten dat het bij een levende democratie niet alleen gaat om de handhaving van primaire persoonlijke vrijheden.

Ik heb bij een aantal bezoeken aan Joegoslavië veel jongeren (en ook ouderen) ontmoet, en het viel mij telkens op dat zij (o.a. door het stelsel van de arbeidersraden) het gevoel hebben, zoal niet de landelijke gang van zaken, dan toch zeker de situatie in hun onmiddellijke omgeving zelf mee te kunnen bepalen. Daar moeten we toch eens over denken.

Prof. Oud betuigt in zijn antwoord instemming met prof. Samkaldens uitspraak dat radio en televisie zo veel kunnen doen aan de vergroting van de publieke belangstelling voor het werk in het parlement. Ik geloof daar niet veel van. Er steekt m.i. meer waarheid in de woorden van Cees Nooteboom, die een poosje geleden ergens schreef dat na nog zes van die televisie-uitzendingen (als de reportage van het Nieuw-Guineadebat) niemand er nog iets in ziet. Men spreekt in de kamers een specialistentaal, die alleen bestemd lijkt te zijn voor de collega-politici maar die verder weinigen bevatten kunnen.

Er zijn NOG EEN PAAR VRUCHTEN die wanneer ze niet geplukt worden, vanzelf van de boom zullen vallen. Over de kwaliteit ervan hoeven we ons dan nog weinig illussies te maken. Het zijn de organisaties, die ons vertegenwoordgen of onze belangen behartigen, waaronder ook de politieke partijen.

Om eventuele verwijten van onze vrienden de pseudo-positivisten te voorkomen: ik ben lid van een politieke partij en bereid die keuze te verdedigen. In mijn behoefte aan engagement met de samenleving wil ik tot het uiterste gaan. Maar ik vraag me wel af of er nog iemand is die werkelijk gelooft, dat nieuwe ideeën of vernieuwende tendensen, die ontstaan in de onderste partijregionen, de plaatselijke afdelingen, via een gezond functionerend proces ergens bij de landelijke besturen uitmonden als grote beginselen, die het 'uitdragen' waard zijn.

Natuurlijk gelooft niemand dat. De zaak is bevroren. Tien graden onder nul. Ondanks alle niet te ontkennen goede bedoelingen. En de man in de achterste rijen voelt zich steeds onbeduidender worden. Hij kan zich niet meer laten gelden en moet zich tevreden stellen met de hoop dat zijn leiders het beste met hem voor hebben.

Met de vakbeweging is het iets anders, maar zeker niet beter. Mijn vrouw was tot voor kort bibliotheek-assistente

maar moest zich (verticale organisatie heet dat, het maakt het onderhandelen voor de vakbondsleiders gemakkelijker) organiseren bij de metaalbewerkersbond . . .!

Dit heb ik zelf ervaren en ik weet dat tallozen het ook zo beleven: De grote strijd om verbetering van arbeidsvoorwaarden zoals de léden die zien, wordt niet meer geleverd tussen werknemers en werkgevers. Die strijd vindt plaats in de vergaderzalen van de vakbeweging zelf: tussen de leden en de leiders, die de eisen trachten te beteugelen en aan te passen aan ongrijpbare en onbegrijpelijke formules (Oud-Wassenaar) en andere overeenkomsten waarbij geen lid zich wezenlijk betrokken acht.

De mand is vol. Het ONDERWIJSPRUIMPJE kan er nauwelijks bij. Jarenlang wordt er getheoretiseerd (en te hooi en te gras geëxperimenteerd) met de onderwijsvernieuwing. Maar in feite is er weinig gebeurd. De meeste opleidingsorganen richten zich nog op een maatschappij waarin succes en snelle carrière de hoogste waarden vormen. We worden klaargestoomd voor de ratrace. Aan karaktervorming, aan het léren leven in een gemeenschap wordt niets gedaan.

Men leert jonge mensen nauwelijks kritisch denken. Dr. L. de Jong, directeur van het Rijksbureau voor Oorlogsdocumentatie en zelfs de nieuwe staatssecretaris van O., K. en W., prof. Janssen, zijn toe komen geven dat er op onze scholen praktisch geen aandacht wordt besteed aan de gebeurtenissen in de laatste wereldoorlog, terwijl juist de kennis van dit stukje jongste geschiedenis de jeugd een geestelijke bagage kan meegeven waarmee ze niet zo snel door de knieën gaat. Het zou ons op z'n minst leren voortdurend op onze hoede te zijn voor een herhaling van de geschiedenis en een afdoende waarschuwing vormen voor de rotzak in ons (met dank aan J. B. Charles), die verschijnselen als het fascisme mogelijk maakt.

Ik ken de zwakte van deze manier van pruimen plukken. Ik heb veel te veel rotte exemplaren laten hangen, andere waar toch nog wel iets goed aan was, woest afgerukt. Ik weet ook dat al mijn beweringen op zich weer duizend woorden nieuwe toelichting eisen. Toch laat ik het bij dit mandje vol. Ik vraag iedereen wat naderbij te komen en het eens goed te bekijken. Misschien zijn er die minder somber tegen het fruit aankijken. Ik zal het graag van ze horen.

ANDRé VAN DER LOUW

Zelf schilderen en sauzen

Ha die kopertjes!

Zie je al dat mooie materiaal? Die potten lekkere vette verf en al die kwasten en rollers? Begin je al te watertanden? Goed zo, dat dacht Ome Johan wel. Maar pas op, ho, ho, gebruik al dat moois niet onoordeelkundig. Nog even de handen uit de verf houden. Lees eerst Ome Johans uitgebreide instructies, anders verspeel je je halve plezier.

Nu is het Ome Johan een raadsel dat de ouders die kist in huis wilden hebben, maar nu het eenmaal zover schijnt te zijn, moet je ook het volle profijt van de situatie trekken. Vooreerst niet verven dus; het is verstandiger je kruit zo lang mogelijk droog te houden. Want welke mogelijkheden opent dit weelderige verfbezit niet voor je?

Luister. Zodra je je enigszins verveelt, haal je Ome Johans kist te voorschijn. Je moeder zal dit ongetwijfeld met lede ogen aanzien en als je vader in de buurt is, kan je rustig aannemen dat die ook een gezicht als een gevangen schelvis trekt. Je maakt alle aanstalten om op de deur van de huiskamer aan te vallen. Zeg maar rustig dat ie de kleur heeft van kouwe thee en dat je daar wel eens even verandering in zult brengen.

'Breng kleur in uw woning', roep je maar en je speelt liefkozend wat met een grote kwast. Wordt er nog niet gehapt, dan zou ik beginnen het bijgeleverde ijzersterke overalletje aan te trekken. Voor alle knoopjes dicht zijn, heeft één van de ouders of verzorgers je wel de deur uitgestuurd met geld voor de bioscoop en voor een ijsje. Als je alle films hebt gezien en je ouders door hun zakgeld heen zijn, mag je de lont in het kruitvat steken. Je trekt het onverslijtbare overalletje nu echt aan en je werpt je onversaagd op de deur.

Advies nummero één: neem de deur nooit uit de lijst. Dan ben je nog verplicht hem in een kil schuurtje of op een tochtig balcon te schilderen en dat neemt een te groot deel van je plezier weg. Als de oude verflaag nog stevig is, kan je de deur natuurlijk schuren, maar daarvan word je heel moe, jongens. Zoals je ziet zit er ook geen schuurpapier in de kist. Wel een handig brandertje want daar kan je de meeste lol mee hebben. Je brandt alle oude verf degelijk weg.

Let wel: alleen de verf. Als je ook de deur wegbrandt heb je niets meer te verven natuurlijk. Voor alle eventualiteiten heeft Ome Johan een schuimblussertje in de kist gepakt, zie je wel? Nieuwe vullingen hiervoor kunnen altijd worden besteld.

Dan zet je de deur in de grondverf en je ruimt de boel op. Ga op

★

OOM JOHANS

KLEURENKIST

★

een onopvallend plaatsje in de kamer zitten en wacht af. Het is bijzonder grappig om te zien hoe de een na de ander er tegenaan loopt. Als er veel huisgenoten zijn, moet je de deur waarschijnlijk 's avonds al weer wat bijschilderen.

Laat die deur in de grondverf staan, tot je weer eens zin hebt om verder te verven. Wees daarin niet vervelend voor je zelf. Als je niet voor 100 pct. zin hebt, moet je het echt niet doen. Een maand of zo later, kies je een fijne felle kleur en die smeer je er met een grote kwast kwistig op. Zo doen de beroepsschilders het ook.

Al spoedig zie je alleraardigste gordijntjes van verf op de deur ontstaan. Bekwame amateurs weten hele patronen van tranen en watervalletjes te scheppen. Zo kunnen beroepsschilders het niet. Ze drogen er nog leuk in ook.

Tegen dat de verf droogt, kleven er allerlei leuke pluisjes en soms kleine vliegjes op vast. Heel aardig is ook om er even met je haar aan vast te plakken. Zo'n lokje op de deur geeft een aardige herinnering aan je ten toon gespreide vlijt.

Een deur is aardig om mee te beginnen en je kunt op den duur alle houtwerk in de woning van een frisse laag lak voorzien, maar het grote werk blijft toch het sauzen van muren en zoldering. Ome Johan heeft daarvoor enorm dekkende, watervaste saus ingepakt. Dat wordt hard, jongens. Als het eenmaal ergens op zit, krijg je het er alleen maar af met een mesje.

Eerst de muren maar. Het gaat overal overheen hoor, dus je behoeft vooraf geen enkele maatregel te nemen. Al zitten er twaalf lagen behang over elkaar: jij smeert er rustig een dertiende laag op. Er zijn mensen die slepen in zo'n geval alle meubels de kamer uit, maar begin daar alsjeblieft niet aan. Moe worden kun je altijd nog. Als er een kastje of een stoeltje in de weg staat, schuif je het gewoon een beetje opzij.

En leg dan een paar ouwe kranten op de vloer. Als je handig tekeer gaat met je ladder, krijg je daar al spoedig gaten in en druipt een heleboel verf daar doorheen, hoor. Schuif die kranten af en toe recht met je kwast. Vooral op parket bereik je zo de fraaiste resultaten.

Trek je er niet te veel van aan dat het onmogelijk is om het plafond vrij van verf te houden. Tegen dat je aan die zoldering toe bent, neem je een andere kleur, waarmee je de eerder gemaakte fouten misschien wel kunt herstellen. Zeer aardig is bij het plafond schilderen ook het in de mouw lopen van verf. Na afloop kun je je zelf met een tikkeltje geduld weer schoonkrabben. Aanbevolen voor de langste winteravonden.

Als je nu volgens Ome Johans aanwijzingen hebt geschilderd en gesausd bereik je een alleraardigst en bevredigend resultaat. Dit namelijk, dat iedereen die jullie huis binnenkomt, zonder aarzeling zal zeggen: 'Ben je aan het schilderen geweest?'

KEES SCHOONENBERG

Katten

Tegenwoordig bezit ik drie katten. Wanneer je daarbij bedenkt dat mijn 'woning' bestaat uit één kamer met keuken, dan kan ik me voorstellen dat iemand zich afvraagt waarom onder die omstandigheden één niet ruimschoots voldoende was. Toen de minder bescheidenen onder mijn vrienden — voorzichtig — daarnaar vroegen, stond ik eigenlijk met mijn mond vol tanden!

'Ik kon er niets aan doen, ze kwamen vanzelf...', mompelde ik en ik hoorde meteen hoe dom dat klonk. Ten slotte gebeuren er in deze wereld weinig dingen vanzelf en de komst van een extra kat is iets wat de meeste mensen toch vrij snel opvalt...

Toch was mijn antwoord niet helemaal onwaar. Het was nl. nooit mijn bedoeling geweest, wat niet wil zeggen, dat ik er nu niet heel tevreden mee ben!

Het begon allemaal heel gewoon. Tenminste...

In november, een paar jaar terug, bedachten we dat het zo leuk zou zijn zélf een kat te hebben en om eens wat anders te leren kennen zochten we een Siamees. Na enkele ingewikkelde telefoontjes waarbij ons beurtelings een papegaai en een goudvis aangeboden werden, kregen we het adres van iemand die net een nest had: vier weken oud. Hoewel ze dus nog te jong waren om mee te nemen gingen we toch kijken, met de gedachte aan St. Nicolaas in het achterhoofd.

Inderdaad vonden we een doos met vijf nog witte 'speelgoed'katjes, die hun tijd bijzonder nuttig doorbrachten met het wel wat onhandig maar bijzonder hardnekkig leegzuigen van hun moeder, maar we vonden nog meer. Behalve de moederpoes liepen er nog drie Siamezen rond en wij schenen de enigen te zijn die dat niet hélemaal gewoon vonden.

Eén was er, een half jaar oud, die onder protest van de jongere leden van het gezin ook te koop bleek. Hij (of eigenlijk 'zij') had een bijzonderheid die, hoewel op tentoonstellingen niet erg gewaardeerd, mij bijzonder aantrok. De staart, die bij een officiële kat in een fiere rechte lijn naar de hemel of althans naar boven behoort te wijzen, had zich bij dit exemplaar op het laatst bedacht en een eigen weg gekozen, zodat het uiterste puntje als een vlaggetje achteruit wees, in een hoek van ongeveer negentig graden t.o.v. de rest van de staart! Deze afwijking komt wel meer voor bij uitheemse katten.

Er bestaat een legende, dat eens — héél lang geleden — een prinses zich wilde gaan baden in de Nijl. Van tevoren deed ze haar ring af en, om hem goed te bewaren, schoof ze hem aan de staart van haar lievelingskat. Deze, zeer vereerd, hield de ring zo krampachtig vast, dat, toen de prinses terugkwam, er een knak in zijn staart gegroeid was. Of onze kat, want dat werd hij diezelfde avond nog, dit verhaal kende weet ik niet, (en iedereen mag best zeggen dat het onzin is) maar hij draagt zijn zonderling aanhangsel met een waardigheid alsof het een zeldzame onderscheiding is en de tentoonstellings-jury zich al jaren lang vergist (wat ze misschien ook wel doet).

In het begin ging alles uitstekend. De poes groeide voorspoedig en veranderde van vertederend in waardig of zelfs deftig! Maar toen gebeurde er iets wat wij wel hadden kunnen voorzien, maar waar wij veiligheidshalve maar niet teveel over nagedacht hadden. Of het precies in maart gebeurde weet ik niet meer, maar onze kat werd krols. Siamezen hebben daarbij de hebbelijkheid om een geluid voort te brengen dat moeilijk te negeren is. Het komt in volume ongeveer overeen met de geluiden van een klein kind waarbij niet één maar drie tandjes tegelijk doorkomen!

In een wat groter huis is zoiets nog wel op te vangen — je kan b.v. tijdelijk op zolder gaan wonen en de kat in de kelder of andersom — maar in ons geval had de poes meer uithoudingsvermogen dan wij. Na twee perioden gaven we toe en besloten naar een 'passende echtgenoot' uit te zien.

De kater die op dat moment in aanmerking kwam, om niet teveel inteelt te fokken, woonde in Rotterdam en zo verdween ik, met tas en kat, in de trein. Het dier, niet in 't minst onder de indruk, zette zijn onwelluidend concert daarbinnen voort en andere mensen in de coupé begonnen mij onvriendelijk aan te kijken. 'Ach,' fluisterde een dame duidelijk verstaanbaar, 'het arme diertje heeft vast honger.' Jawel!

Onze poes, die, toen ze nog heel klein en dus ook heel wit was, Bianca genoemd was (de kleur van een volwassen Siamees loopt van beige tot bruin, met zwarte neus, oren, poten en staart) had zich inmiddels uit de tas bevrijd en ik was erg blij toen de stad, die ik als geboren Amsterdamse gewoonlijk wat achterdochtig bekijk, in zicht kwam.

Na, met behulp van enkele medereizigers tas en inhoud weer in vervoerbare staat te hebben gebracht kwam ik ten slotte opgelucht ten huize van de kater aan. Na twee dagen kon ik Bianca weer komen halen, dit keer gelukkig met de auto, wat alleen het bezwaar opleverde, dat zij op een gegeven moment met haar achterhelft op mijn schoot zat en met haar voorpoten — door het stuur — tegen de voorruit aanstond. Gelukkig heb ik op die rit geen witte Porsches met indrukwekkende agenten ontmoet. Zo hadden we dus negen weken later zes katten in plaats van één. Na een paar weken rolde een klein katertje een hele verdieping naar beneden, was ineens verschrikkelijk zielig en moest weken lang rust houden, heel stil in een mandje!

De dierenarts zag het nogal somber in en verwachtte dat hij altijd wel zwak zou blijven. Zo'n katje kun je natuurlijk niet verkopen en toen hadden we er twee. Waarbij wel even vermeld mag worden, dat het slachtoffer inmiddels in een bijzonder stevige kater is veranderd, die nog steeds zijn verloren jeugd probeert in te halen en daarbij de gordijnen niet spaart.

Zo was het een tijd bijzonder rustig geweest tot het opnieuw voorjaar werd en het probleem zich herhaalde. Vol enthousiasme speelden wij daarna met het nieuwe nest (drie stuks), maar tegen de zomer is het weleens moeilijk om, wanneer iedereen met vakantie gaat, een koper te vinden. De liefde voor huisdieren schijnt in ons land dikwijls op en neer te gaan met het wisselen der seizoenen!

Twee jongen vonden samen één baas en de derde, een poesje, bleef — voorlopig — bij ons. Nu zijn Siamese katten erg gezellig, vrij levendig en over het algemeen sterker aan hun 'baas' gehecht en van zijn vriendelijkheid afhankelijk dan de meeste andere katten; in dat opzicht lijken ze soms meer op honden dan op hun rasgenoten en toen het september werd, werd er over verkopen niet meer gesproken. Zo hebben we nu dus drie katten en dat is toch wel heel erg gezellig; voor hen omdat wij overdag toch weg zijn en voor ons omdat we overstelpt worden door een drievoudige toewijding (wat niet iedereen kan zeggen!). Toch wilden we het nu wel hierbij laten en we hebben ons ernstig voorgenomen aan alle komende gemiauwde verzoeken (eisen?) — tenminste voorlopig — standvastig het hoofd te bieden.

Of het lukken zal...?

KITTY V. D. HAGE-RENS

Anthon Verhoeven: 'Ik wil alléén winnen'

'Gaat 't vriezen of dooien?' Zes winters lang betekende die vraag alles voor hem. Ook nu weer staat Anthon Verhoeven boer-fietsenmaker uit Dussen elke morgen met die vraag op.

In 1956 was zijn naam op ieders lip. Hij was één van de 'grote vijf' die toen hand in hand als eersten over de finish gingen na een alles vergende schaatswedstrijd langs de Friese elfsteden. De inmiddels 42 jaar geworden Verhoeven heeft al die winters één doel gehad: de eerstkomende Elfstedentocht alléén winnen.

In zijn groene houten huisje onder aan de dijk zei hij:

'Ik ben klaar. Als ik geen pech krijg win ik deze Elfstedentocht.'

Die zelfverzekerdheid baseert hij als volgt:

'Niemand heeft zó hard getraind als ik. De hele zomer heb ik 600 km per week gefietst, niet zo maar wat peddelen, nee: tijdritten over 300 kilometer. Vanaf de eerste dag — 15 oktober — dat de Amsterdamse kunstijsbaan open was, heb ik drie keer per week geschaatst. Elke keer zoveel mogelijk kilometers afgelegd. In het begin ging ik op de fiets naar Amsterdam en na de training fietsend terug naar Dussen in Brabant (heen en terug ongeveer 200 kilometer). De laatste jaren vraagt mijn zaak steeds meer aandacht. Het zware werk op het land blijf ik echter zelf doen, als training, krijg je een sterke rug van, heel belangrijk voor een langeafstandsrijder. Ga maar na, alle vijf winnaars van 1956 zijn boeren of tuinders, behalve De Koning, die stukadoor is.

Kan niet lopen

Dan is er nog een belangrijke factor. Vroeger kon iemand een elfstedentocht winnen, zonder dat hij kon schaatsen, ik bedoel: zonder dat hij een goede stijl, een goede glij had. Nu niet meer. Nu moet je naast veel kracht en doorzettingsvermogen ook goed kunnen schaatsen, anders lig je zo kilometers achter.

Vroeger kon je ook knoeien. De Friese gebroeders Wynia bij voorbeeld legden een 30 tot 40 kilometer af per bus. Nu is dat onmogelijk, door de vele en veelal geheime controleposten.

Voor mij is het moeilijkst van die hele tocht: de start. Ik kan niet hard lopen. Er zijn jongens die me op die 300 meter afstand tussen die autospuiterij en het ijs 200 meter voorkomen. Ik win dat verlies terug omdat ik heel snel m'n schaatsen aan kan trekken. Hoe?

Vakgeheim

Moeilijk wordt het als enkele toprijders al een stuk onder weg zijn. Als de kanshebbers elkaar gevonden hebben is er de eerste 100 kilometer geen vuiltje aan de lucht. Dan is het streven zoveel mogelijk energie te sparen. Na Bolsward gaan die toprijders het peloton uit elkaar scheuren, dan vallen de zwakken terug, blijft er meestal een kopgroep van vier tot acht man over.

Bij de laatste tocht durfde niemand er tussenuit te gaan, kon hij ook niet. Niemand was toen zo sterk, had zo veel over. Iedereen was blij met die afspraak om gezamenlijk over de meet te gaan. Ik ook, omdat ik de laatste kilometers op een kapotte schaats reed.'

Sterker dan ooit

Dit jaar valt er met mij geen afspraak te maken. Ik ga er in de laatste vijftig kilometer tussen uit. Ik voel me sterker dan ooit.

Te oud? Goed, laat ik door mijn leeftijd één percent verloren hebben, maar ik heb door mijn keiharde voorbereiding en mijn ervaring tien percent gewonnen.

Ervaring is veel waard. Let eens op: de eerstvolgende Elfstedentocht wordt gewonnen door een van de 'oudjes', een van de '56-generatie. De jeugd komt niet aan bod, omdat ze zes jaar lang geen kans gekregen hebben ervaringen op te doen.'

'Soms wanhoop ik wel eens,' zegt Anthon Verhoeven, mistroostig kijkend naar de straaltjes, die door de zon gesmolten sneeuw over zijn raam trekken.' Steeds als ik me goed op een Elfstedentocht had voorbereid, ging het niet door. Ik ben tien keer op eigen kosten naar Noorwegen geweest om daar enkele maanden te trainen met mannen als Knut-Johannesen en Kees Broekman — daar heb ik stijl van geleerd — en net die tien keer ging de Elfstedentocht niet door. In '54 en '56 kon ik door mijn werk niet weg. Toen waren er wel tochten. In 1956, de laatste, had ik tevoren niet eens op het ijs gestaan. Ik haalde de schaatsen toen zó uit het vet.'

Neem niemand mee

'Gaat het deze winter door, dan hoop ik twee of drie rijders mee te krijgen, die hard kunnen rijden, maar voor wie die 200 kilometer net te ver is. Dat is het voor de meeste rijders, om niet te zeggen voor bijna alle.

Vorig jaar bij de Noorderrondrit (150 kilometer lang en soms even zwaar als de Elfstedentocht, lag ik met Maus Wijnout, ook één van de 'vijf' — de andere drie waren Ad. de Koning, Nauta en v. d. Hoorn — op de laatste vijftig kilometer minuten voor op de rest.

'Neem mij mee, dan mag je winnen,' zei Wijnout toen, omdat hij niet meer kon. Die laatste tientallen kilometers heb ik steeds op kop gereden, dus eigenlijk alleen.

In deze Elfstedentocht wil ik bij Dokkum alleen voorop rijden. Meenemen doe ik niemand. Ik voel er me sterk genoeg voor, sterker dan vorig jaar, dan ooit, dank zij mijn intensieve en zware training. Nog nooit heb ik me het hele jaar zó goed voorbereid, zó goed, dat... de Elfstedentocht wel eens niet door zou kunnen gaan. Maar dan wil ik het volgend jaar nog harder werken, nog zwaarder trainen, want ... ik moet een keer winnen ... alleen!

JAN DASSEN

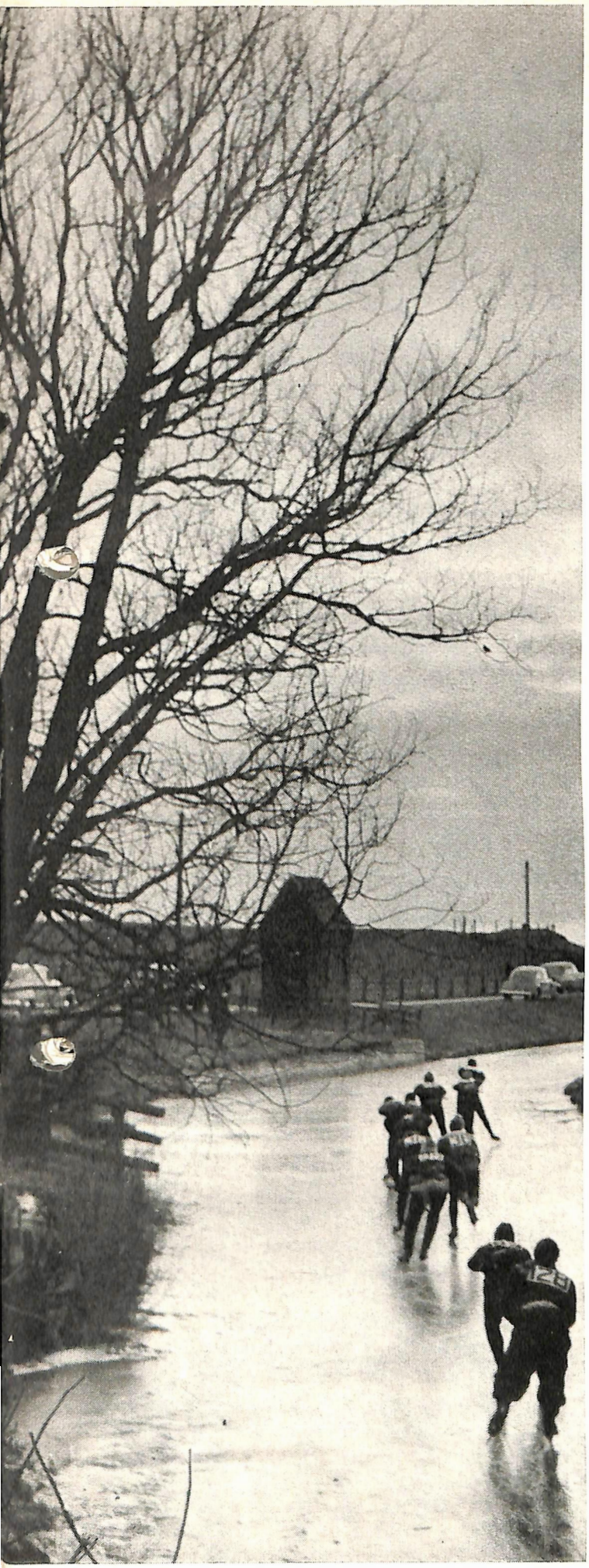

Laat De Centrale U voorlichten over de polis die past bij uw omstandigheden en voldoet aan uw behoeften. De tarieven zijn laag en nergens zijn uw belangen veiliger dan bij uw e i g e n bank, die haar winst besteedt voor sociale en culturele doeleinden:

de Centrale

Arbeiders-Verzekeringsbank

Den Haag, Rijnstraat 28

Luistert u ook naar de

Humanistische radiolezingen

●

elke zondagochtend van 9.45–10.00 uur voor de VARA-microfoon

●

elke 1e dinsdag van de maand om 16 uur voor de AVRO-microfoon

MET DE VRIJE WERELD BENT U BETER UIT!

Ons Zomerprogramma 1963 is verschenen

Gezelschaps- en Privéreizen

☆ Goed verzorgd

☆ Goedkoop

Waardebon

Zend mij gratis het Zomerprogramma 1963.

Naam: .....

Adres: .....

Woonplaats: .....

In open enveloppe met 4 ct. postzegel zenden aan:

REISBUREAU DE VRIJE WERELD
Amsterdam, Kloveniersburgwal 103, telefoon 6 40 76.

Rotterdam, Slaak 34, tel. 11 22 80.

Utrecht, Choorstraat 42, tel. 2 21 35.

Den Haag, Meppelweg 220, tel. 66 30 42.

INVULLEN
UITKNIPPEN
OPSTUREN

VRIJ NEDERLAND

Een levend weekblad, waarvan wij vinden dat juist jonge mensen het wél moeten lezen.

●

Als u het daarmee eens bent, geeft u dan op voor een abonnement (speciaal tarief voor militairen en studerenden: f 3,- per kwartaal of f 6,- per halfjaar). Normale abonnementsprijs f 4,40 per kwartaal.

●

Ons adres: **VRIJ NEDERLAND,**
Raamgracht 4, Amsterdam
Ons gironummer: 13 51 76
Ons telefoonnummer: 020–240786

STRAKS...

Met de dynamische groei van de Bruynzeel Fabrieken en hun nieuwe bedrijfstakken, in binnen- en buitenland, verwijdt zich de kring van jonge medewerkers. Daarbinnen komt steeds meer ruimte voor jonge mensen in hoofd- en handwerk. In schier alle vakrichtingen is bij Bruynzeel plaats om zich te ontplooien en vooruit te komen. De groei van het bedrijf garandeert een goede toekomst.

Voor een persoonlijk onderhoud kunt u schrijven aan Bruynzeel Fabrieken Zaandam Afd. Personeelszaken.